

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Филологиялық серия
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3528

№ 4 (2022)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

О постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ30VPY00029268

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области филологии

Подписной индекс – 76132

<https://doi.org/10.48081/HXDG5690>

Бас редакторы – главный редактор

Жусупов Н. К.

д.ф.н., профессор

Заместитель главного редактора

Анесова А. Ж., *доктор PhD*

Ответственный секретарь

Уайханова М. А., *доктор PhD*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Дементьев В. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Еспенбетов А. С., *д.ф.н., профессор*

Трушев А. К., *д.ф.н., профессор*

Маслова В. А., *д.ф.н., профессор (Белоруссия)*

Пименова М. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Баратова М. Н., *д.ф.н., профессор*

Аймухамбет Ж. А., *д.ф.н., профессор*

Шапауов Ә. Қ., *к.ф.н., профессор*

Шокубаева З. Ж., *технический редактор*

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/UWVV4166>**Ш. Б. Сейітөва¹, *М. Е. Мамышева²**

^{1,2}Alikhan Bokeikhan University,
Қазақстан Республикасы, Семей қ.

ҮРЖАР АУДАНЫ ТОПОНИМИКАЛЫҚ ЖҮЙЕСІНІҢ ТІЛДІК ҚАБАТТАРЫ ТАРИХИ-ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ АСПЕКТІДЕ

Қазіргі таңда көне түркі тілдерін зерттеудің, сонымен қатар топонимикалық жүйенің негізгі әрі маңызды міндеттерінің бірі – тарихи құнды материалдарды терең тарихи-лингвистикалық талдау, зерттеу нәтижелерін айқындау, қорытындылау және де тарихи атауларының қалыптасуының, таралуының, өзгеруінің тілдік заңдылықтарын анықтау болып отыр.

Осы орайда, аталмыш мақалада Шығыс Қазақстан облысы, Үржар ауданының топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттары тарихи-лингвистикалық аспектісіне зерттеу жасалды. Зерттеу барысы Үржар ауданының өткенінің құпияларын ашуға ықпал ете отырып, тіл тарихы мен халықтың күрделі мәселелерін нақтылау үшін құнды ақпараттарды айқындауға мүмкіндік берді. Әсіресе, аймақтың этникалық құрамымен, сондай-ақ қазіргі таңдағы Үржар ауданындағы ұзақ уақыт өмір сүрген әртүрлі халықтардың араласу, тілдік қабаттары және көші-қон үрдістерімен тығыз байланысты екендігі анық көрінді.

Сонымен қатар, Шығыс Қазақстан облысы, Үржар ауданының топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттары тарихи-лингвистикалық бейнесін сенімді әрі толыққанды зерделеу үшін кешенді әрі ауқымды ғылыми көзқараспен қалпына келтіруге болады екендігін алға тартуға болады. Осыған сәйкес, Үржар ауданы топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттары тарихи-лингвистикалық негізін зерттеу барысында – қол жетімді тарихи дерек көздерді саралау, лингвистикалық ақпараттарды есепке алу, талдау, салыстыру, жалпылау кейіннен синтездеу және тағы да басқа әдіс-тәсілдері қолданылды.

Кілттік сөздер: Үржар ауданы, ономастика, лингвистика, топонимика, тарихи-лингвистика, тілдік қабат.

Кіріспе

Қазіргі заманауи уақытта еліміздің әртүрлі аймақтарының топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттарын лингвистикалық зерттеудің түрлі формалары, тәсілдері және де бағыттары жүзеге асырылуда. Осыған сәйкес, топонимикалық әрі лингвистикалық салада қызмет етіп жүрген көптеген белгілі зерттеушілер Қазақстанның ірі аймақтарында аталмыш зерттеу жұмыстары кеңірек жүргізілуі керек екендігі туралы мәселені жиі көтеруде [1].

Жоғарыда көрсетілгендей, Шығыс Қазақстан облысы, Үржар ауданының тарихи тұрғыдан атауларын қалпына келтіріп, біз өткен ғасырлардағы аймақтағы әлеуметтік-этникалық жағдайды барынша айқын көруге тырысамыз. Өйткені, елді-мекеннің географиялық атаулары – бұл жерде өмір сүрген адамдардың өмірі мен дүниетанымын, олардың атауларын, айналысқан шаруашылық түрлерін және тағы да басқаларын бейнелейтін – құнды әрі бірегей тарихи ескерткіштер мен жәдігерлер. Осы орайда, тарихи сақталған топонимдер уақытылы әрі мұқият зерттелсе, біраз тарих беттеріне жарқын сәуле беретіні анық [2, 400 б.].

Үржар ауданының топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттары тарихи-лингвистикалық аспектіде атты мақаласының өзектілігі ауданның топонимикалық бірліктерді зерттеу отандық тіл білімінің маңызды міндеттерінің бірі болып қала беретіндігімен анықталады, себебі бүгінгі күнге дейін сақталған барлық құнды тарихи-лингвистикалық құнды материалдарды зерттеп, қағаз бетіне түсіру – тілдік құндылықтарды сақтауда маңызды жолдардың бірі.

Шығыс Қазақстан облысы, Үржар ауданының топонимикалық жүйесі бірнеше ғасырлар бойы күрделі географиялық, тарихи және лингвистикалық жағдайларға, сонымен қатар, жан-жақтан этникалық ағындардың түйісуі, өзара ену және өмір сүру ортасы ретінде аумақта қалыптасты [3, 460 б.].

Шығыс Қазақстан облысы, Үржар ауданының топонимикалық жүйесін зерттеу объектісі ретінде таңдау лингвистикалық сипаттағы құнды мәліметтер кешенін қамтитын қызықты әрі маңызды тілдік қабаттарды ғылыми зерттеу қажеттілігімен түсіндіріледі. Ерте заманнан бері әртүрлі этникалық байланыстар аумағы болған аймақ әртүрлі зерттеушілер мен ғалымдардың назарын аударып бастады. Сол себепті, бүгінгі күнге дейін Шығыс Қазақстан облысы, Үржар ауданының топонимикалық жүйесі топонимистер мен лингвистика саласының зерттеушілер тарапынан жан-жақты, нақты, жүйелі түрде зерттелмеген [4, 266 б.].

Барлығымызға мәлім, кез келген аумақтың жер-су атаулары бірден қалыптаспайтыны белгілі. Бұл мыңдаған жылдар мен ғасырлардың тоғысында пайда болатын тарихи өзгерістердің бірі. Яғни жоғарыдан

байқағанымыздай, аумақтың өзіндік тілдің топонимикалық жүйесі әрқашан тарихи сипатқа немесе ерекшелікке ие болады. Белгілі бір топонимнің ғылыми этимологиясын тарихтан тыс қарау мүмкін емес. Сондықтан, белгілі бір аймақтың топонимиясын зерттеуде жер-су атауларын тарихи тұрғыдан қарастырудың ерекше маңызы бар. Топонимдердің тарихи сипаты сол өлкенің өткенінен де мол деректер беруге себепші болып отырады екендігін алға тартамыз.

Материалдар мен әдістер

Үржар ауданының топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттары тарихи-лингвистикалық аспектіде атты мақаласын зерттеу барысында топонимикалық құнды ақпараттарды шұғыл, фронтальды жинау, саралау және оны жүйелеу әдістерінің қажеттілігі ауданның географиялық әрі тарихи байлығын білетіндердің, баға жетпес ақпаратшыларымыз яғни, аға буын өкілдерінің азайып бара жатқандығымен түсіндіріледі, осы орайда топонимдердің көпшілігі әлі де жазылмаған, зерттелмеген болып қала береді.

Мақала тақырыбын зерттеу негізінде қол жетімді тарихи дереккөздерді саралау, лингвистикалық ақпараттарды есепке алу тәсілдері арқылы Үржар ауданының (сурет 1) географиялық атаулары пайда болу уақыты бойынша да, тілдік шығу тегі, сөзжасам және семантикасы бойынша көп қырлы екендігін аңғаруға болады. Бұл, ең алдымен, тілдің көптеген жақтарын ашатын лингвистикалық қайнар көзі болып табылатын арнайы тілдік бірліктер мен тілдік қабаттар [5, 56 б.].

Сурет 1 – Үржар аймағы

Жоғарыда көрсетілгендей, жалпы топонимдер жүйесін қалыптасу кезеңдері мен негіздемелеріне тоқталатын болсақ, аталмыш жүйе әртүрлі

тілдік қабаттарға ажырайтынын зерттедік. Топонимдер жүйесінің қалыптасу кезеңдеріндегі тілдік қабаттар өткен ғасырдың жетпісінші жылдарынан бастап Ә. Әбдірахманов, Е. Қойшыбаев, А. Әлімхан, Б. Бияров және тағы да басқа белгілі зерттеушілердің еңбектерінде кездесетінін аңғардық. Мысалға, қазақ тілі біліміндегі топонимика мен этимологиясын сабақтастыра зерттеген белгілі ғалым Ә. Әбдрахманов топонимдік қабаттарды зерттеуде «стратиграфия» терминін қолданады. «Стратиграфия» термині – тау жыныстарының қат-қабаттану формаларын және жер қабығы қабаттарының тарихи тізбекте жасалауын зерттейті геологияның бөлімі» деп түсіндіріледі. Яғни топонимика жүйесіндегі жер-су аттарын жасауда тарихи кезеңдерді қат-қабаттану формалары ретінде қарастырып, соның ішінде ең көне қабатқа жататын субстратты топонимдерді зерттеуде қолдануға әбден болатындығын атап көрсетеді [6, 58 б.].

Сонымен қатар, мақаланы зерттеу барысында белгілі зерттеуші Е. Қойшыбаевтың хронологиялық жіктеу негізіндегі қазақ тіліндегі топонимдік жүйенің бес тілдік қабатын қарастырдық (кесте 1).

Кесте 1 – Е. Қойшыбаевтың хронологиялық жіктеу негізіндегі қазақ тіліндегі топонимдік жүйенің бес тілдік қабатының негіздемесі

№	Атауы	Сипаттамасы
1	Ерте тілдер элементтерін сақтап қала жатқан көне қабат	Санскрит, үнді – иран тілдері элементтері: тарғ ар бал, сар, ғар, кан.
2	Түрік-монғол тіл бірлестігі элементтерінің сақтап қала жатқан көне қабат	Ал, ала, бала, қар, шар, чар, көк, бай, тоғай
3	Түркі тіл қабаттары немесе түркі тілдер семьясы құрамының ерекшеліктерін көрсететін қабаттар	-
4	Осы күнгі түркі тілдер ерекшеліктерін көрсететін қабаттар	Қазақ, қырғыз, алтай, қарақалпақ, башқұрт, ұйғыр, түрікмен, әзірбайжан, өзбек және т.б. [4, 19 б.]
5	Орыс тілді негізіндегі топонимикалық қабат	Ә. М. Мурзаевтың айтуы бойынша, «Ең үстіңгі қабат» деп санаған.

Сонымен қатар, мақаланы зерттеу барысында ақпараттарды жинау, өңдеу және түсіндіру, лингвистикалық сипаттау әдістері қолданылды. Сонымен қатар, Ұржар ауданының топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттары тарихи-лингвистикалық бағытта зерттеуде құрылымдық сипаттау әдістемесіне негізделді. Сондай-ақ, картографиялық талдау әдісі

де зерттелген аумақтың топонимдерін, табиғи және әлеуметтік жағдайларға тәуелділігін айқындауда қолданылды. Сонымен қатар, лингво-географиялық немесе ареалды әдістер және де этимологиялық әдістер біршама қолданылды. Осылайша, белгілі бір аймақтың топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттары тарихи-лингвистикалық бағытта зерттеуде көптеген әдістер мен тәсілдерді қолдануды талап етеді.

Нәтижелер және талқылау

Осы орайда, Шығыс Қазақстан облысы, Үржар ауданының топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттары тарихи-лингвистикалық бейнесін зерттеу барысында географиялық, тарихи және географиялық тұрғыда саралау әрі салыстыру, синтездеу, талдау тәсілдерін қолдана отырып, төмендегідей тілдік қабаттарды ажыратуға болады:

- 1 Көне қабат;
- 2 Ерте дәуірдегі жалпы түркілік қабат;
- 3 Араб – иран қабаты;
- 4 Монғол қабаты;
- 5 Жаңа қабат.

Аталмыш тілдік қабаттарды салыстыра отырып, Шығыс Қазақстан облысы, Үржар ауданының әрбір географиялық атауы ішкі, сыртқы факторларға, көші-қон, географиялық, әлеуметтік және т.б факторларға байланысты өзгеріске ұшырап отырғанын алға тартамыз.

Сурет 2 – Шығыс Қазақстан аумағындағы мекендеген тайпалар

Кесте 2 – Шығыс Қазақстан облысы, Үржар ауданының топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттары

№	Атауы	Сипаттамасы
1	Көне қабат	Көне тілдік қабаттарында ежелгі алтай, сақ, ғұн, дәуірлерін бастау алатын топонимикалық жүйелері зерттелді. Мысал ретінде келтіретін болсақ, ғұн дәуірі б.з.д. III ғасырдан бастап, б.з V ғасырына дейінгі уақытты қамтиды. Осы орайда, Тарбағатай, Шөладыр, Сайасу атауларын атап өтуге болады. Қазақстан, соның ішінде Үржар өңірін де мекендегенін ескерсек, бұның айқын дәлелінің бірі топоним жүйесінде орын алуы орынды. Бұл ретте Тарбағатай, Шөладыр, Сайасу және т.б. атауларды атап өтуге болады. Алтайлықтардың тілінде тау сөзі – ту болғанына қарамастан, «Алтай» топонимінің құрамында «тай» формасында қолданыс табуы алтай дәуірінің ізі деп ойлаймыз. Олай болса, «Тарбағатай» атауының құрамындағы «тай» компоненті «тау» мағынасын беретін толыққанды сөз екені дау тудырмайды.
2	Ерте дәуірдегі жалпы түркілік қабат	Бұл қабат шамамен б.з Vғ. Бастау алады. Бұл уақытта өмір сүрген хазар, бұлғар, оғыз, қыпшақ, қарлұқ, шығыс түркі, көне ұйғыр, қырғыз одақтарының тілдік деректемелері мол мағлұмат береді. Сол дәуірдің тарихи құндылықтарға бай сөздіктердің бірі М. Қашғаридің «Диуани лұғат-ит-түрік» атты еңбегінде жер, су, аймақ атаулары қазіргі қазақ тіліндегі топонимдер қатарында бар екендігін аңғарамыз. Мысалға, Қарасу, Маралсу, Ажар, Бортөбе, Үржар, Қаражар, Бесқұдық, Найман қала, Жайтөбе және т.б [7, 30 б.].
3	Араб – иран қабаты	Бұл қабаттың ерекшелігі түркі тілдес тайпалардың құрамына мұсылман дінін қабылдауымен тығыз байланысты екендігін анықтады. Мысалы, Әулиебұлақ, Әулиетас, Әулиебесік, Әулиеүңгір және т.б. Сонымен қатар, VI-VII ғ. Шығыс Түркістан мен Жетісу жерін мекендеген иран халықтарымен шекаралас жатқан Үржар ауданының аумағына иран тілінің ықпалы болғанын зерттедік. Мысалға, Шұрық (парсыша сурах) – тесік, саңылау немесе өтетін тар тесік жол [8, 656 б.].

4	Монғол қабаты	Аталмыш қабат XII ғ. Монғол шапқыншылығы кезеңінен бастау алады. Үржар өңірі территориясында кездесетін кейбір атаулар қазақ тілі мен монғол тілдері арасындағы тарихи байланыстың тереңдігін аңғартады(сурет 2). Мәселен, Исаттың қарағаны, Бозқараған, Майқараған топонимдерінен екі тілге де ортақ моңғолша харғана // қазақша қараған лексикалық параллельдері өте ертеден келе жатқан өсімдік атауларын көреміз. Сонымен қатар, Ә.Әбдірахмановтың зерттеу деректемелеріне көз жүгіртетін болсақ, көне монғол тілдеріндегі «оба обоо» сөзі монғол тіліндегі «овойх –үйілу, үйген» деген мағынаны береді [2, 58 б.].
5	Жаңа қабат	Қазақ елінің Тәуелсіздігі жариялаған соң, еліміздің белгілі қоғам қайраткерлері, тіл жанашырлары аумақтың орыс атауларын қазақшалап, бүгінгі күнде Үржар аймағының «жаңа қабатын» қалыптастырған. Мысалы, Көкөзек, Салқынбел, Батпақты, Егінсу, Жаңа Тілек және т.б.

Үржар ауданының топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттары тарихи-лингвистикалық аспектіде зерттеу негізінде, аталмыш аумақтың топонимиясының, тарихы, тарихи географиясы және де тілдік қабаттары ажырамас бөлігі ретінде тұтас түрде жүйелі-кешенді әдіспен зерттеліп, нақты кесте түрде көрсетілді. Мақала тақырыбын зерделеу барысында ақпараттар қатаң дәйектілікпен, жан-жақты (тарихи этнографиялық, археологиялық, географиялық және де басқа ғалымдардың зерттеу жұмыстарын пайдалана отырып, Үржар ауданының топонимикалық жүйесінің барынша тілдік қабаттарының көрінісін көруге мүмкіндік болды.

Қорытынды

Қорыта келе, Үржар ауданының топонимикалық жүйесінің тілдік қабаттары тарихи-лингвистикалық түрде қалыптасу үрдісі ұзақ уақыт бойы күрделі тарихи-географиялық және лингвистикалық жағдайларға байланысты екендігін аңғарамыз. Сондықтан да аймақ топонимиясының ерекшеліктерін анықтауда стратиграфиялық қабат белгілі дәрежеде маңызды рөл атқаратыны сөзсіз.

Пайдаланған деректер тізімі

- 1 **Арқалықов, А. Н.** Қазақстан Республикасының топонимиясы [Мәтін] // Алматы. – 2001.
- 2 **Жанұзақ, Т.** Қазақ ономастикасы. [Мәтін] // I том. – Астана : «1С – Сервис» ЖШС. – 2006. – 400 б.

3 **Бияров, Б.** Жер-су атауларының сөзжасамдық үлгілері [Мәтін] // Монография – Алматы : Мемлекеттік тілді дамыту институты.– 2018. – 460 б.

4 **Әбдірахманов, Ә. Ә.** Қазақстан этнотопонимикасы (зерттелу тарихынан)[Мәтін] // Алматы: Ғылым.– 1979. – 266 б.

5 **Сарманов, А.** Жер-су атауларының тарихы мен бүгінгі жай-күйі [Мәтін] // Республикалық ғылыми-практикалық конференция материалдарының жинағы. – «Сарыарқа» баспасы. – Астана. – 2018. – 56 б.

6 **Әбдірахманов, Ә. Ә.** Топонимика және этимология [Мәтін] // Алматы: Ғылым. – 1975. – 58 б.

7 **Махмұт Қашқари.** Түрік тілінің сөздігі : (Диуани лұғат-ит-түрік): 3 томдық шығармалар жинағы [Мәтін] // Қазақ тіліне аударған, алғы сөз мен ғылыми түсініктерін жазған А. Егеубай. – Алматы : Хант.–1997. – Т.1. – 30 б.

8 **Мамырбекова, Г. М.** Қазақ тіліндегі араб, парсы сөздерінің түсіндірме сөздігі [Мәтін] // Алматы : Мемлекеттік тілді дамыту институты. – 2017. – 656 б.

9 **Әбдірахманов, Ә. Ә.** Топонимика және этимология [Мәтін] // Алматы: Ғылым.– 1975. – 58 б.

10 **Иманбердиева, С.** Тарихи ономастикалық кеңістік (X-XIV^{ғғ.} Түркі жазба ескерткіштері негізінде) [Мәтін] // Алматы: «Сөздік» ЖШС. –2018.

References

1 **Arqalyqov, A. N.** Qazaqstan Respýblikasynyń toponimiasy [Toponymy of the Republic of Kazakhstan] [Text] // Almaty. – 2001

2 **Januzaq, T.** Qazaq onomastikasy [Kazakh onomastics] [Text] // I Tom. - Astana: «11S-Servis» JSHS. – 2006. – 400 b.

3 **Biarov, B.** Jer-sý ataýlarynyń sózjasamdyq úlgileri [Word-forming patterns of place and water names] [Text] // Monografia – Almaty: Memlekettik tildidamytý instityty. – 2018. – 460 b.

4 **Ábdirahmanov, Á. Á.** Qazaqstan etnotoponimikasy (zerttelýtarihyнан) [Ethnotoponymy of Kazakhstan (from the history of the study)] [Text] // Almaty: Gylym. – 1979. – 266 b.

5 **Sarmanov, A.** Jer-sý ataýlarynyń tarihy men búgingi jai-kúii [History and current state of land and water names] [Text] // Respýblikalyq gylymy-praktikalyq konferensia materialdarynyń jınaғы. – «Saryarqa» baspasy. - Astana. – 2018. – 56 b.

6 **Ábdirahmanov, Á. Á.** Toponimika jáne etimologia [Toponymy and etymology] [Text] // Almaty: Gylym. – 1975. – 58 b.

7 **Mahmut Qashqari.** Túrik tiliniń sózdigi: (Dıyani lúgat-it-túrik): 3 tomdyq shyǵarmalar jınaғы [Dictionary of the Turkish language : (Diwani lugat-it-Turkish):

collection of works in 3 volumes] [Text] // Qazaq tiline aýdarǵan, alǵy sóz men ǵylymı túsinikterin jazǵan A. Egeýbaı. – Almaty: Hant. – 1997. – Т.1. – 30 b.

8 **Mamyrbekova, G. M.** Qazaq tilindeǵi arab, parsy sózderiniń túsin-dirmesózdigi [Explanatory Dictionary of Arabic and Persian words in the Kazakh language] [Text] // Almaty: Memlekettik tilde damytý institúty. – 2017. – 656 b.

9 **Ábdirahmanov, Á. Á.** Toponimika jáne etimologia [Toponymy and etymology] [Text] // Almaty: Ǵylym. – 1975. – 58 b.

10 **Imanberdieva, S.** Tarihi onomastikalıyq keńistik (X-XIV ǵǵ. Túrki jazba eskertkishteri negizinde [Imanberdieva, S. historical onomastic Space (X-XIV centuries. On the basis of Turkic written monuments)] [Text] // Almaty: «Sózdik» JSHS. – 2018.

Материал 12.12.22 баспаға түсті.

*Ш. Б. Сеитова¹, *М. Е. Мамышева²*

^{1,2}Alikhan Bokeikhan University,

Республика Казахстан, г. Семей

Материал поступил в редакцию 12.12.22.

ЯЗЫКОВЫЕ СЛОИ ТОПОНИМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ УРДЖАРСКОГО РАЙОНА В ИСТОРИКО-ЛИНГВИСТИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ

В настоящее время одной из основных и важных задач исследования древнетюркских языков, а также топонимической системы является углубленный историко – лингвистический анализ историко-ценных материалов, обобщение, обобщение результатов исследования и выявление языковых закономерностей формирования, распространения, изменения исторических названий.

В данной статье было проведено исследование историко-лингвистического аспекта языковых слоев топонимической системы Урджарского района Восточно-Казахстанской области. Ход исследования позволил выявить ценную информацию для уточнения истории языка и сложных проблем населения, способствуя раскрытию тайн прошлого Урджарского района. Особенно хорошо было видно, что он тесно связан с этническим составом региона, а также с междоусобными, языковыми слоями и миграционными процессами различных народов, давно проживавших в современном Урджарском районе.

Вместе с тем, можно констатировать, что языковые пласты Топонимической системы Урджарского района Восточно-Казахстанской области могут быть восстановлены комплексным и масштабным научным подходом для достоверного и полноценного изучения историко-лингвистического образа. В соответствии с этим, при изучении историко-лингвистической основы языковых слоев топонимической системы Урджарского района были использованы следующие методы - анализ доступных исторических источников, учет, анализ, сравнение, обобщение лингвистической информации и другие.

Ключевые слова: ономастика, лингвистика, топонимика, историко-лингвистика, языковой слой.

*Sh. B. Seitova¹, *M. E. Mamysheva²*

^{1,2}Alikhan Bokeikhan University,
Republic of Kazakhstan, Semey
Material received on 12.12.22.

LINGUISTIC LAYERS OF THE TOPONYMIC SYSTEM OF THE URDZHAR DISTRICT IN THE HISTORICAL AND LINGUISTIC ASPECT

Currently, one of the main and important tasks of the study of ancient Turkic languages, as well as the toponymic system, is an in-depth historical and linguistic analysis of historically valuable materials, generalization, generalization of research results and identification of linguistic patterns of formation, distribution, change of historical names.

In this article, a study of the historical and linguistic aspect of the linguistic layers of the toponymic system of the Urdzhar district of the East Kazakhstan region was conducted. The course of the study revealed valuable information to clarify the history of the language and the complex problems of the population, contributing to the disclosure of the secrets of the past of the Urdzhar district. It was especially clearly seen that it is closely connected with the ethnic composition of the region, as well as with the interethnic, linguistic layers and migration processes of various peoples who have long lived in the modern Urdzhar district.

At the same time, it can be stated that the linguistic layers of the Toponymic system of the Urjar district of the East Kazakhstan region can be restored by a comprehensive and large-scale scientific approach for a reliable and full-fledged study of the historical and linguistic image. In

accordance with this, when studying the historical and linguistic basis of the linguistic layers of the toponymic system of the Urdzhar district, the following methods were used - analysis of available historical sources, accounting, analysis, comparison, generalization of linguistic information and others.

Keywords: onomastics, linguistics, toponymy, historical linguistics, language layer.

Теруге 12.12.2022 ж. жіберілді. Басуға 30.12.2022 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

4,18 МБ RAM

Шартты баспа табағы 20,66. Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: А. К. Темиргалинова

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 3999

Сдано в набор 12.12.2022 г. Подписано в печать 30.12.2022 г.

Электронное издание

4,18 МБ RAM

Усл. печ. л. 20,66. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: А. К. Темиргалинова

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 3999

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz